

Дульська Оксана Володимирівна,
аспірант ДВНЗ
«Університет менеджменту освіти»

РОЗВИТОК ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МОЛОДШИХ КЛАСІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті на основі аналізу дефініцій «компетентність», «духовно-моральна компетентність» визначено поняття «розвиток духовно-моральної компетентності вчителя». Автор розкриває сутність педагогічного супроводу розвитку духовно-моральної компетентності вчителя початкових класів, його особливості в системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: компетентність, духовно-моральна компетентність, розвиток духовно-моральної компетентності вчителя.

Дульская Оксана Владимировна

РАЗВИТИЕ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ МЛАДШИХ КЛАССОВ В СИСТЕМЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье на основе анализа дефиниций «компетентность», «духовно-нравственная компетентность» определено понятие «развитие духовно-нравственной компетентности учителя». Автор раскрывает сущность педагогического сопровождения развития духовно-нравственной компетентности учителя начальных классов, его особенности в системе последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: компетентность, духовно-нравственная компетентность, развитие духовно-нравственной компетентности учителя.

Dulskyi Oksana Volodymyrivna

DEVELOPMENT SPIRITUAL AND MORAL COMPETENCE OF TEACHERS IN THE LOWER GRADES OF POSTGRADUATE TEACHER EDUCATION

Abstract. On the basis of analysis of the definitions of «competence», «spiritual and moral competence», defined the concept of «spiritual and moral development of teacher competencies». The author reveals the essence of pedagogical support of spiritual and moral competence elementary school teacher, his features in the system of postgraduate education.

Ключові слова: competence, spiritual and moral competence, moral and spiritual development of teacher competence.

Постановка проблеми

Актуальність проблеми дослідження. На початку третього тисячоліття сучасна вітчизняна педагогіка характеризується глибокою кризою в духовній сфері, стрімким процесом соціальної, матеріальної й духовної поляризації суспільства. Учитель сьогодні переживає кризу через відсутність духовно-моральних орієнтирів у житті й через втрату традиційних духовних цінностей. Ним утрачено головний фактор професійного розвитку особистості – розвиток духовно-моральної компетентності.

Реальні соціально-економічні перетворення, процеси демократизації, гуманізації, глобалізації можуть здійснюватися за умов змін у свідомості, ціннісних орієнтирах, мотивах громадян, розвитку можливостей самодетермінації, самовизначення в етичному вимірі індивідуального і соціального буття, тобто посилення і вивільнення духовних потенціалів. У цих умовах роль учителя якісно змінюється, що потребує змін у змісті педагогічної освіти. Аналіз діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти дав змогу з'ясувати суперечності між соціальними очікуваннями стосовно цих закладів через їх зростаючу значущість у розвитку професійної компетентності вчителя і традиційні умови, а також технології, що не відповідають потребам суспільства, а саме: розвитку духовно-моральної компетентності вчителя початкових класів. Саме учитель початкових класів, як посередник між суспільством та особистістю, має передати дітям усе найкраще від попередніх поколінь, застерегти від суспільних недоліків і хвороб, сформулювати знання, світогляд, ідеали, громадянську позицію, прищепити духовні цінності. Актуальність дослідження полягає в тому, що воно допомагає виявити плідні й конструктивні ідеї щодо розвитку духовно-моральної компетенції вчителя початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз основних досліджень та публікацій

Проблема розвитку духовно-моральної компетентності є частиною загальної проблеми професійно-особистісного розвитку вчителя. Маємо ряд досліджень щодо духовно-морального виховання особистості, формування і розвитку професійної компетентності вчителя у вищій школі та у системі післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз науково-педагогічної літератури вказує на те, що проблема духовності посідає чільне місце в науковому доробку. Різні аспекти поняття «духовності» і «моралі» відображено в дослідженнях М. Бердяєва, В. Вернадського, Б. Братуся, В. Зеньковського, І. Ільїна, В. Соловйова, Т. Тхоржевської, І. Харламова, О. Хаустової. Основні погляди на проблему духовно-морального виховання порушено у працях видатних вітчизняних учених: Г. Сковороди, К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, М. Стельмаховича, В. Ліщука, Н. Лубенець, С. Русової, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Запорожець, Г. Леушиної, Т. Садової, А. Усової, Г. Волкова, Г. Виноградова, І. Бега, І. Сіданіч, Н. Химича, О. Кисельової та ін. Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій і духовно-морального виховання молодих людей прослідковується в працях В. Андрєєва, М. Богуславського, М. Євтуха, І. Ісаєва, Л. Журенка, З. Малькової, О. Неживого та ін.

Проблему підготовки та виховання особистості вчителя досліджували такі науковці, як Н. Белкіна, М. Головова, Л. Журенко, Т. Ільїна, О. Савченко. Дослідженням проблеми поліпшення якості педагогічного процесу завдяки підвищенню педагогічної майстерності в Україні займалися такі вчені, як: І. Зязюн, Л. Крамущенко, О. Мирошник, В. Семиченко, Н. Тарасевич, Н. Базилевич, Т. Дмитренко, І. Кривонос,

Л. Малаканова, Н. Пивовар, Л. Українець, О. Штепа. У своїх наукових працях М. Євтух, Г. Єльнікова, В. Олійник, О. Пехота, В. Радкевич, З. Рябова, Є. Чернишова досліджують особливості управління розвитком професійної компетентності сучасних фахівців.

Водночас, враховуючи досягнення педагогічної науки з окремих аспектів духовно-морального виховання та розвитку професійної компетентності вчителів у системі освіти, у системі післядипломної педагогічної освіти відсутнє загальне уявлення про розвиток духовно-моральної компетентності вчителів початкових класів, недостатньо розкриваються науково обґрунтовані підходи до розвитку духовно-моральної компетентності сучасного вчителя з урахуванням духовно-морального компонента професійного розвитку.

Мета статті полягає у пошуку шляхів та способів розвитку духовно-моральної компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу

За феноменологічним підходом компетентність постає як багатовимірне і водночас цілісне явище. На думку переважної більшості дослідників, багатовимірність компетентності розкривається завдяки органічному поєднанню знань, умінь, навичок, цінностей і ставлення, що уможлиблює виявлення щоразу оригінальної, притаманної кожній особистості, здатності до ефективного виконання дій у конкретному контексті. Воно має процесуальний характер, оскільки рівень компетентності людини змінюється упродовж навчання, отримання життєвого чи професійного досвіду. Цей рівень можна визначити, оцінити, спрямувати динаміку його змін. Власне, цей процес є керованим, його можна змоделювати, прогнозувати, коригувати його перебіг загалом. Однак і параметри його окремих фаз, а відтак і сам процес, можна, незважаючи на складність, а можливо, завдяки його компетентності, певним чином вимірювати з урахуванням специфіки означених складників¹.

Сучасні науковці розглядають компетентність учителя як інтегроване, професійно особистісне утворення, в якому внутрішні ресурси людини, її особисті якості та здібності розглядаються як джерело й критерії ефективної предметної діяльності в системі освіти... Це інтегративна властивість особистості, що володіє комплексом професійно значущих для вчителя якостей, має високий рівень науково-теоретичної й практичної підготовки до творчої педагогічної діяльності та ефективної взаємодії з учнями в процесі педагогічної співпраці на основі впровадження сучасних технологій для досягнення високих результатів⁵.

---

¹ Бойченко Т. Компетентність як категорія педагогіки / Т. Бойченко // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. / НАПН України, Ун-т менедж. освіти; редкол.: О. Л. Ануфрієва [та ін.]. — К.: 2005. — Вип. 8(21); голов. ред. В. В. Олійник. — К.: АТОПОЛ, 2012. — С. 22–27.

⁵ Сергієнко Н. Професійна компетентність сучасного вчителя [електронний ресурс] / Н. Сергієнко. — Режим доступу: www.nbu.gov.ua/ejournals/tmuo/2011_5/24.pdf

Структура професійної компетентності вчителя загальноосвітнього навчального закладу, за авторством Н.Сергієнко, представляється як сукупність ключових компонентів професійної компетентності вчителя: продуктивна компетентність — уміння працювати, отримуючи прибуток; здатність виробляти власний продукт, схвалювати рішення та нести відповідальність за них; готовність та потреба у творчості; автономізаційна — здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіти, конкурентоспроможності; готовність і потреба навчатися протягом усього життя; інформаційна — володіння інформаційними технологіями, уміння здобувати, опрацьовувати й використовувати різні види інформації з різноманітних джерел; предметна — ЗУН у сфері конкретного предмета, спеціальності; особистісні якості вчителя — терпимість, доброзичливість, чуйність, урівноваженість, витонченість, толерантність, рефлексія, людяність та інші; комунікативна — уміння вступати в комунікацію, бути зрозумілим; спілкування без обмежень усно, писемно, рідною й іноземними мовами; моральна — готовність, спроможність та потреба жити за традиційними законами моралі; психологічна — здатність використання психологічних ЗУН в організації взаємодії в освітній діяльності; соціальна — уміння жити й працювати з оточуючими; уміння безконфліктно співіснувати; математична — уміння працювати з числовою інформацією, володіння математичними вміннями; полікультурна — оволодіння досягненнями культури; розуміння інших людей, їхньої індивідуальності і відмінностей за національними, культурними, релігійними й іншими ознаками.

Як бачимо, сьогодні в роботі вчителя початкових класів особливого значення набувають такі компетентності: особистісні якості вчителя, моральна, соціальна, полікультурна. Об'єднуювальним компонентом перелічених компетентностей є взаємозв'язок емоційного та поведінкового аспектів, який реалізується через систему ціннісних уявлень учителя щодо власних професійних якостей, мотивів, ціннісних орієнтацій, стилю й ефективності своєї роботи, способів взаємодії з партнерами (колегами, учнями, батьками), професійного досвіду, що забезпечує саморегуляцію поведінки і взаємин у професійній сфері, планування саморозвитку, самореалізацію в професії². В інтегрованому вигляді компетентність є оцінювальною категорією, що характеризує освітні результати людини, які досягаються не лише засобами змісту освіти, а й засобами взаємодії у міжособистісному, професійному, культурному контекстах. У компетентності виявляється здатність і готовність фахівця успішно виконувати свої повноваження⁷. Компетентність будь-якої професії, особливо професії вчителя початкових класів, пов'язана з духовно-моральним компонентом. Важливого сенсу

---

² Прокопенко О. Професійна «Я-концепція» керівника як конфігурація професійного розвитку / О. Прокопенко // Післядипломна освіта в Україні. — 2013— № 2. — С. 63–66.

⁷ Шевчук М. Детермінація поняття «професійна компетентність» / М. Шевчук // Післядипломна освіта в Україні. — 2013. — № 2. — С. 27–33.

набуває моральна парадигма змісту освіти та сучасний соціокультурний простір, особливістю якого є перехід від техногенної цивілізації до антропогенної, що сприяє усвідомленню факту полікультурності, можливості духовно-морального та професійного розвитку особистості. Це забезпечує формування і розвиток духовно-моральної компетентності у мисленні, праці, комунікативності і визначає місце вчителя в сучасному суспільстві.

Погоджуємось з думкою О. Савченко щодо ціннісного підходу до системи освіти, спрямування вектора шкільної освіти у площину цінностей особистісного розвитку, варіативності і відкритості школи, що зумовлює принципову необхідність переосмислення тих факторів, від яких залежить якість освіти: цілей, змісту, методів, форм навчання і виховання, системи контролю й оцінювання, управлінських рішень, взаємної відповідальності всіх учасників навчально-виховного процесу. Складові шкільної освіти мають об'єднуватися метою створення умов для морально-етичного, інтелектуального, фізичного, художньо-естетичного, трудового виховання і розвитку дітей, виховання їхніх громадянських якостей. Соціально-ціннісні й особистісно-ціннісні чинники модернізації освіти мають бути у взаємозв'язку. Їх сприйняття суспільством і педагогами має консолідувати зусилля усіх громадян на досягненні якісно нової освіти⁴. До базових цінностей О. Савченко відносить такі цінності, як гуманізація суспільного життя і гуманізація освіти, пошук сенсу життя, підвищення загальної культури і самоцінності особистості, цінності громадянського виховання, працелюбність і відповідальність, цінність екологічного світогляду, здатність навчатися впродовж життя, мовна культура як особистісна і суспільно значуща цінність, інформаційна культура, толерантність, здоров'я як цінність.

Поняття «духовно-моральна цінність» тісно пов'язане з потребами, інтересами особистості та суспільства. Тому, репрезентуючи та інтерпретуючи різні духовно-моральні цінності, освіта дає можливість особистості обрати, сформувані для себе найкращу систему цінностей. Однією з класичних освітніх цінностей є виховання характеру, якостей людини, потрібних суспільству і зумовлених традицією. Серед цих якостей найважливішими були норми свідомості і поведінки (табу, заповіді, вимоги утримуватися від «гріховних» дій і думок), а також чесноти (покора, милосердя, щедрість, відвага тощо). Такі традиційні культурні зразки людини протягом століть з більшим або меншим успіхом було відтворено в освіті. Тепер через розвиток свободи, самовизначення, самоактуалізації людини ці традиційні зразки втратили своє першочергове значення. Тому головною освітньою цінністю має стати відповідальність за загальнозначущі цінності. Цей імператив можна сформулювати так: людські якості можуть бути будь-якими, але загальнозначущі цінності залишаються непорушними. Відповідальність за

---

⁴ Савченко О. Цінності, що об'єднують шкільну і педагогічну освіту / О. Савченко // Післядипломна освіта в Україні. — 2012. — № 2. — С. 9–11.

загальнозначущі цінності певним чином впливає на суспільство і культуру. Тому призначення освіти полягає також у забезпеченні умов для вільного самовизначення кожної людини в просторі світоглядів, ухвалення нею власних цінностей у формі життєвих цілей, провідних мотивів та інтересів, прагнень, потреб, принципів³.

У змісті професійного становлення вчителя духовно-моральна компетентність є невід'ємним компонентом, що забезпечує його особистісну, духовну і професійну зрілість. Питання розвитку духовно-морального потенціалу вчителя є особливо актуальним з огляду на його першочергову роль у виховній взаємодії зі школярами. Процес духовно-морального розвитку особистості педагога відбувається на шляху зростання професійної майстерності під час загострення розбіжностей між особистісним потенціалом і можливостями його реалізації. Духовно-моральна компетентність учителя має соціальну цінність, постає як стрижнева особистісна якість, основа духовно-моральної самореалізації педагога у професійній діяльності.

Розвиток духовно-моральної компетентності ми розуміємо як процес, який органічно поєднує цілі, принципи, зміст, форми і методи духовного і морального розвитку. Метою розвитку духовно-моральної компетентності, вважаємо, є залучення вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти до духовно-моральних цінностей (гуманістичних, етнонаціональних, релігійних тощо) шляхом створення умов для знаходження вчителем особистісних сенсів духовно-моральних цінностей розвиток готовності діяти відповідно до них. Оскільки в процесі духовно-морального розвитку відбувається прийняття, усвідомлення культурних цінностей, накопичених попередніми поколіннями (наприклад, моральних – обов'язок, честь, совість, гідність), його можна розглядати як соціокультурний процес. Розвиток духовно-моральної компетентності слід розглядати і як організовану діяльність учасників освітнього процесу у системі післядипломної педагогічної освіти, спрямовану на розвиток духовно-моральних якостей.

Застосування методу проектів у практиці розвитку духовного потенціалу вчителів досліджувала О. Хаустова. На її думку, з якою ми погоджуємося, «відповідно до професійних та особистісних запитів учителів, проекти мають інтегрувати зміст навчальної, виховної роботи педагога та потреби вчителя естетичного, морально-етичного плану, потреби духовного саморозвитку та самореалізації. Змістова специфіка застосування проектної технології представлена основними групами цінностей. В сучасній науці розглядають сфери духовного, які відображають такі цінності, як етична (цінність Добро), естетична (цінність Краса) та розумова (цінність Істина). Виділяються абсолютні (вічні) цінності, національні, громадянські, сімейні й цінності особистого життя.

---

³ Савченко О. Аксіологічні аспекти сучасної освіти / О. Савченко, Я. Панфілова // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. — 2013. — № 2. — С. 100–108. — (Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія»).

Абсолютними цінностями є Доброта, Любов, Правда, Чесність, Краса та ін. До групи національних цінностей відносять такі поняття, як патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять. Громадянські цінності ґрунтуються на визнанні рівності людей і застосовуються в демократичних суспільствах та в житті громад, які визнають принципи демократії. До цієї групи цінностей відносять поняття прав і свобод людини, обов'язки перед іншими людьми, ідеї соціальної гармонії, повагу до закону»⁶.

На нашу думку, духовно-моральна компетентність — це складна інтегрована якість особистості вчителя, що містить смисложиттєвий ідеал, відповідно до якого вибудовується ієрархія цінностей, що детермінує систему взаємин як у професійній діяльності, так і в навколишньому світі. Духовно-моральна компетентність учителя містить: духовно-моральну свідомість (культуру духовно-морального мислення, систему моральних переконань, емоційну культуру), операційно-діяльнісну культуру і культуру моральної поведінки вчителя.

Процес формування духовно-моральної компетентності вчителя здійснюється в системі взаємопов'язаних ланок неперервної педагогічної освіти — довузівської, вузівської підготовки та післядипломного професійного вдосконалення; координація діяльності суб'єктів освітнього процесу, що активно взаємодіють у системі неперервної педагогічної освіти як на горизонтальному (педагогічних процесів школи і вузу), так і на вертикальному (у межах науково-навчальних методичних комплексів «школа – педагогічний вуз») рівні, дає змогу забезпечити умови для залучення школяра, студента або вчителя до суб'єкт-суб'єктних взаємин із засвоєння теоретичного і духовно-практичного досвіду на всіх етапах освіти. Основними принципами формування та розвитку духовно-моральної компетентності вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти є: особистісно-діяльнісний, культурологічний, аксіологічний підходи до залучення суб'єктів педагогічного процесу до творчого саморозвитку, орієнтованого вищими духовно-моральними цінностями буття людини; актуалізація духовно-морального потенціалу в професійній діяльності; принцип цілісності, який орієнтує на комплексний розгляд процесу духовно-морального формування особистості вчителя на всіх етапах його підготовки. Провідними тенденціями, що характеризують процес розвитку духовно-моральної компетентності вчителя, виступають: 1) культурно-гуманістична спрямованість професійної діяльності вчителя, що реалізується на підставі принципу розвитку педагогічної діяльності як феномену культури і в контексті культури; 2) ускладнення творчого характеру професійно-педагогічної діяльності вчителя за допомогою принципу безперервності, що забезпечує адаптацію вчителя в постійно мінливій освітній ситуації; 3) безперервний розвиток професійно-

---

⁶ Хаустова О. В. Розвиток духовного потенціалу вчителя як умова успішності його виховної діяльності / О. В. Хаустова // Успішність особистості: потенціал та обмеження : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (18 берез. 2010 р., м. Київ); Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. — С. 244–246.

педагогічної діяльності, який актуалізує принципи послідовності і спадкоємності його підготовки; 4) зростання системності професійно-педагогічної діяльності вчителя, що відображає загальний зв'язок і взаємообумовленість структурних і функціональних компонентів цієї діяльності, що реалізується на підставі принципів безперервного і поступального розвитку особистості вчителя, що визначають стратегію і спрямованість формування його компетентності.

Психолого-педагогічними умовами реалізації розвитку духовно-моральної компетентності є організація духовної взаємодії суб'єктів післядипломного освітнього процесу та спільної творчої діяльності. Педагогічними умовами розвитку духовно-моральної компетентності вчителя є гуманізація, естетизація, діалогізація, емоційне забарвлення післядипломного педагогічного процесу, урахування мотивації, внутрішньої позиції, інтересів, смаків, індивідуальних особливостей учителів.

Висновки

Уважаємо, що духовно-моральна компетентність сприяє забезпеченню продуктивної міжособистісної взаємодії, взаємовпливу духовно-моральних ідеалів, цінностей, переживань, потреб, інтересів, особистісних смислів, що, зі свого боку, сприяє саморозумінню, самобудуванню і самоздійсненню духовно-моральних потенціалів кожного з учасників в умовах обміну діями, спілкування, саморозкриття та спрямованості один на одного.

Розвиток духовно-моральної компетентності вчителя обумовлений її інтерактивною природою, він є діалогічним, відбувається шляхом духовно-моральної взаємодії. Розкриття змісту освіти не може бути духовно продуктивним, якщо відбувається без духовно-моральної взаємодії. У процесі духовно-моральної взаємодії поєднується особистісне і діяльнісне, відбувається двосторонній, взаємний обмін духовною активністю, духовне єднання.

З одного боку, шляхом розвитку духовно-моральної компетентності педагог досягає успіху у виховній діяльності, з іншого — у цей же час відбувається розвиток його духовно-морального потенціалу в процесі актуалізації духовно-моральних цінностей, самопізнання під час спілкування, отримання зворотного зв'язку, набуття духовно-морального досвіду.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у вирішенні таких завдань, як обґрунтування сукупності теоретико-методологічних положень щодо дослідження феномену духовно-моральної компетентності вчителя; розкриття сутності, змісту, будови і критеріїв духовно-моральної компетентності вчителя, а також діагностики її дослідження; здійснення моделювання процесу розвитку духовно-моральної компетентності вчителя на післядипломному етапі його професійного становлення та функціонування; визначення провідних тенденцій, принципів, педагогічних умов та технології розвитку духовно-

моральної компетентності вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти, розроблення науково-практичних рекомендацій щодо розвитку духовно-моральної компетентності вчителя.

Список використаних джерел

1. Бойченко Т. Компетентність як категорія педагогіки / Т. Бойченко // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. / НАПН України, Ун-т менедж. освіти; редкол.: О. Л. Ануфрієва [та ін.]. — К.: 2005. — Вип. 8(21); голов. ред. В. В. Олійник. — К.: АТОПОЛ, 2012. — С. 22–27.
2. Прокопенко О. Професійна «Я-концепція» керівника як конфігурація професійного розвитку / О. Прокопенко // Післядипломна освіта в Україні. — 2013— № 2. — С. 63–66.
3. Савченко О. Аксіологічні аспекти сучасної освіти / О. Савченко, Я. Панфілова // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. — 2013. — № 2. — С. 100–108. — (Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія»).
4. Савченко О. Цінності, що об'єднують шкільну і педагогічну освіту / О. Савченко // Післядипломна освіта в Україні. — 2012. — № 2. — С. 9–11.
5. Сергієнко Н. Професійна компетентність сучасного вчителя [електронний ресурс] / Н. Сергієнко. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/ejournals/ttmuo/2011_5/24.pdf
6. Хаустова О. В. Розвиток духовного потенціалу вчителя як умова успішності його виховної діяльності / О. В. Хаустова // Успішність особистості: потенціал та обмеження: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (18 берез. 2010 р., м. Київ); Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. — С. 244–246.
7. Шевчук М. Детермінація поняття «професійна компетентність» / М. Шевчук // Післядипломна освіта в Україні. — 2013. — № 2. — С. 27–33.

Dulskiy Oksana Volodymyrivna

**DEVELOPMENT SPIRITUAL AND MORAL COMPETENCE
OF TEACHERS IN THE LOWER GRADES
OF POSTGRADUATE TEACHER EDUCATION**

The article highlights the extremely important problem of pedagogical support of spiritual and moral competence elementary school teacher, his features in the system of postgraduate education. It traces the various aspects of the concept of «spirituality» and «morality», the basic views on the problem of spiritual and moral education, the relationship values and spiritual and moral education, the problem of training and education of the individual teacher, the issue of improving quality of educational process by improving teacher skills. It is noted that the problem of spiritual and moral competence is part of the general problem of professional and personal development of teachers. Different approaches to the structure of professional competence of teachers of general education institutions, ways to implement the relationship of emotional and behavioral aspects of the structure of professional competence of teachers. Characterized the formation and development of spiritual and moral competence in thinking, work, communicative competence as that places the teacher in modern society. An basic values of modern elementary school teacher, including values such as the humanization of social life and the humanization of education, search the meaning of life, improve the overall culture and self-worth of the individual, the value of civic education, hard work and responsibility, the value of the environmental outlook, ability to learn throughout life, language culture both personal and socially significant value, information culture, tolerance, health as a value. Deals with the application of a method of projects in the practice of spiritual teachers and potential values defined within technologies such as ethical (Good value), aesthetic (beauty value) and mental (truth value). There are the absolute (eternal) values, national, civil, family values and personal life. Characterized the formation of spiritual and moral competence of teachers in the system of continuous pedagogical education and the basic principles of formation and development of spiritual and moral competence of teachers, psychological and pedagogical conditions of realization of spiritual and moral competence. In further studies, may solve such problems as justification set of theoretical and methodological provisions for study of the phenomenon of spiritual and moral competence of teachers; disclosure of the nature, content, structure and criteria of spiritual and moral competence of teachers; development of scientific recommendations for the development of spiritual and moral competence of teachers.